

Ders 21

27 Kasım 2006

Bölüm 1. Tocqueville'in Problemi

Profesör Steven Smith: Okumakta olduğunuz bu yoğun kitabın asıl sorusu ve probleminden biraz bahsederek başlamak istiyorum. Tam olarak emin değilim ama birkaç yüz sayfalık bir kitap --bu büyük kitabın üzerinde durduğu asıl mesele nedir? Yeni bir kitaba başlarken bu soruyu sormak daima önemlidir. Yazar hangi soruyu sormaya çalışmıştır? Ya da ilgilendiği problem nedir? Tocqueville'in problemini şu şekilde açıklamaya çalışabilirim.

17. ve 18. yüzyıllarda, eşitlik ve özgürlük fikirleri sorunsuzca yan yana gitmiştir. Şimdiye kadar okuduğumuz, Hobbes, Locke, Rousseau, hatırlayacaksınız, hepsi de doğa durumunda hepimizin özgür ve eşit olduğunu iddia etmişlerdir. Düşman eski rejimin, eski monarşik toplumların ayrıcalıkları ve yerleşmiş iktidar hiyerarşileri olarak gözüktüğü sürece, özgürlük ve eşitlik de yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan demokratik düzenin birbirlerini karşılıklı olarak destekleyen yönleri olarak görülmüştür. Ancak 19. yüzyılın başında, Avrupa'nın ve yeni dünyanın demokrasilerinin veya proto-demokrasilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte siyaset felsefecileri ya da düşünürleri özgürlüğün ve eşitliğin aslında farklı yönlere gittiğini düşünmeye başlamışlardır. Özellikle de Tocqueville, Benjamin Constant veya John Stuart Mill'i de ekleyebiliriz, ancak özellikle Tocqueville demokratik toplulukların oluşturduğu yeni toplumsal gücün ve yönetim şeklinin insan özgürlüğüne karşı oluşmuş, organize bir tehdit olduğunu düşünmüştür. Toplumsal gücün yeni biçimleri nelerdi? Tocqueville'e göre bunlar, burjuva demokrasileri diyebileceğimiz yeni orta sınıf, Fransa, İngiltere ve Birleşik Amerika'da ortaya çıkmaya başlayan, yeni orta sınıf demokrasileridir.

Locke ve daha öncekiler için de olduğu gibi, Tocqueville'in sorunu ya da sorusu siyasal gücün etkilerinin nasıl hafifletileceğidir. Siyasal güç nasıl kontrol altına alınabilir? Evet? Doğru mu? Bilebilirsiniz. Hatırlayacak olursanız Locke'un bu soruya cevabı Amerikan anayasasını oluşturanlar tarafından da benimsenen güçler ayrılığı ilkesi idi. Ancak Tocqueville, fren ve denge ya da güçler ayrılığı gibi bu tarz kuramsal

araçların, diyebilirsiniz ki, halkın bir bütün olarak kral olduğu demokratik çağda işe yarayacağından o kadar emin değildir. Kuramsal çarelerin işe yarayacağından da o kadar emin değildir. Tocqueville *Amerika'da Demokrasî'yi* yazmadan 75 yıl önce Rousseau halkın egemenliği doktrinini kendisi için çalışılacak bir ideal olarak ortaya atmış, insanları olduğu gibi ancak kanunları olabilecekleri gibi ele almıştır. Halkın egemenliği doktrininin gerçekleştirilebilecek bir şey olduğunu düşünmüştür. Ancak Tocqueville Rousseau'dan 75 yıl sonra bu doktrini, halkın egemenliği doktrinini, 18. yüzyılın ortasında yaşamış bir Fransız'a geçmişte kalmış ütopyik bir ideal olarak gözüken bu ideal, Tocqueville'e göre, Jackson'ın Amerika'sında tamamıyla şekillenen bir siyasal gerçeklik olmuştur. *Demokrasî'den* şu alıntıyı bir değerlendirelim. "Birleşik Devletler'de" diyor "dogma" "halkın egemenliği dogması alışkanlıklar ve egemen fikirlerden bağımsız izole bir doktrin değildir. Aksine bir bütün olarak Anglo-Amerikan dünyayı çevreleyen fikirler zincirinin son halkası olarak görülebilir." Ve Tocqueville, bu fikrin tüm ulusu kapsayacak şekilde genişlediğinde onun, yani bu fikrin, halkın egemenliği dogması haline geldiğini söyleyerek devam etmiştir.

Burada Tocqueville'in Rousseau'nun halkın egemenliği anlayışının gerçekte nasıl varlık bulduğunu kanıtlaması durumu ile karşı karşıyayız. Tocqueville'e göre Amerika'da ve Avrupa'da yeni oluşmaya başlayan demokrasilerin, halk tarafından yönetilen bu yeni demokratik devletlerin önceki rejimlerden daha adil, ya da daha az keyfi olmayacağına dair hiçbir kanıtımız yoktur. Tocqueville'e göre, hiç kimse, ya da kişiler topluluğuna güvenle iktidar teslim edilemez; ona göre, halkın birleşik gücü, halkın birleşik egemenliği diğer rejimlere göre özgürlüğün daha güvenilir bir garantörü olamaz. Böylelikle, şöyle söyleyebilirsiniz ki, demokrasi çağında siyasetin sorununun halkın egemenliğinin nasıl kontrol edileceği olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Hatırlayacaksınız, Rousseau'ya göre bu ciddi bir sorun değildir. Ona göre, genel irade yanılmaz. Yani, halk kolektif kapasitesine dayanarak yönettiğinde yanılmaz. Ancak Tocqueville halkın egemen olarak kolektif kapasitesinin yanılmaz olup olmadığından o kadar emin değildir.

Sorun bununla ilgili ne yapılacağıdır. Aristokratik dönemde iddia edebilirsiniz ki cevap oldukça basittir. Tocqueville, aristokratik dönemde her zaman telafi edici bir güç olduğunu savunmuştur. Bu gücü kullanan ya da kullanmaya muktedir olan krallardır. Her ne kadar güçlü olursa olsunlar krallar daima parçalanmış ve savaşa eğilimli soylularla sınırlandırılırlardı, ancak halkın kral olduğu bir dünyada telafi edici gücü ne

ya da kim kullanacaktır? Halkın iradesini ya da genel idareyi kontrol edecek olan kimdir? Ya da kontrol edecek olan güç nedir? Bu demokratik gücü kontrol etme sorunudur. Bu soru, kitabının girişinde yücelttiği, Tocqueville'in yeni siyaset biliminin cevap vermeye koyulduğu sorudur. Bu yeni siyaset bilimi kendisi oldukça yeni olan bir dünya içindir. Ve bu açıdan şunu söylemem gerekir ki, hepimiz Tocqueville'in çocuklarıyız. Siyaset bilimimiz, demokratik hükümete rehberlik etme ve onu kontrol etme problemiyle ve halk yönetimiyle siyasal bilgeliği birleştirme sorunuyla meşgul olduğu sürece hepimiz Tocqueville'in müritleri sayılırız. Bunun nasıl yapılacağı demokrasilerin asıl problemi olarak önümüzde durmaktadır. Yani halkın iradesi ile siyasal bilgeliğin nasıl birleştirileceği sorunu. Tocqueville'in ilgilendiği şey tam olarak budur.

Bölüm 2. Alexis de Tocqueville kimdir?

Devam etmeden önce, Alexis de Tocqueville'in kim olduğu sorusunu soracağım. Onunla ilgili birkaç şeye değineyim. Tocqueville 1805'de Fransa'nın kuzeyinden Normandiyalı köklü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Tocqueville'in malikânesi, bugün hala ayakta ve ailesine mensup kişilerin elindedir. Biliyorum, çünkü bir kaç yaz önce, oraya gittim ve mirasçılıyla, aslında tam olarak doğrudan mirasçılı değil ama orada yaşayanlarla tanıştım. Tocqueville ve eşinin hiç çocuğu olmamıştı. Tanıştığım insanlar erkek kardeşinin tarafından akrabalarıydı ve Fransız aristokratlarda bulmayı ümit ettiğiniz konukseverlik, zarafet ve çekiciliğe son derece sahip insanlardı. Tocqueville, atalarının toprağına son derece sadık birisiydi. Benim çok sevdiğim Tocqueville mektuplarından birisi olan, 1828'de yurt dışından döndükten sonra kaleme aldığı bir mektupta şunları söylemiştir: "İşte buradayım. Sonunda Tocqueville'de" evine soyadı ile hitap etmektedir. "Sonunda, ailemin eski, yıkık dökük evinde, Tocqueville'deyim. Bir lig mesafeden fatih William'ın İngiltere için demir aldığı limanı görebiliyorum. İsimleri fatihler arasında sayılan Normandiyalılarla çevriliyim. İtiraf etmeliyim ki, bu saydıklarımın hepsi içimi ısıtıyor."

Tocqueville, tarihini Normandiya'nın fethine kadar dayandıran ve dolayısıyla yüzyıllardır Fransa'nın bir parçası olan bir toprakta yaşayan bir aileden gelir. Aslında, Tocqueville'in evi, İkinci Dünya Savaşı sırasında, D Day istilasının yaşandığı Normandiya sahillerine çok yakın bir mesafededir. Evin hala ayakta kalması bir mucize. Tocqueville'in ailesi Fransız İhtilali sırasında tutuklanmış ve bir yıl hapiste

kalmıştır. Ve onları idam edilmekten kurtaran şey 1794'te Robespierre'in düşmesi olmuştur. Genç Tocqueville, Napolyon hanedanlığı zamanında doğmuştur. Ve en çok şekillenebileceği yılları; gençliğini okul yıllarını devrim sonrası Fransa'sının gerici değilse de en tutucu zamanlarında geçirmiştir. Tocqueville Paris'te okumuştur. Ve bu yıllarda başka genç bir aristokrat olan Gustave de Beaumont ile yakın arkadaşlık etmiştir. 1830'da çok da net bilinmeyen nedenlerle, 25 yaşındayken, 1830'da, ikisi de Kral Louis Philippe hükümetinden, Birleşik Devletler'e gidip oradaki hapisane sistemlerini incelemeleri üzere görev almışlardır.

Amerika gezisi, başka bir dille ifade edecek olursak, Amerika hapisane sistemini incelemek üzere verilen bir burs niteliğindedir. Tocqueville'in Amerika seyahati Mayıs 1831'den Şubat 1832'ye kadar olmak üzere, bir yıldan az sürmüş ve Tocqueville tarafından büyük ölçüde kayda geçirilmiştir. Tocqueville o dönemde kuzeyde New England'a ve güneyde New Orleans'a kadar gezmiştir. Evet, New Orleans'ta bulunmuştur ve Michigan Gölü'nün uzak kıyıları da gezmiştir. Bu yolculuğun sonucu hiç şüphesiz, iki ciltlik eseri *Amerika'da Demokrasi*'dir. İlk cildi yolculuğundan beş yıl sonra, beş yıl, dört yıl ya da daha az, 1835'de 30 yaşındayken yayınlanmıştır. Bundan 5 yıl sonra da ikinci cilt 1840'ta yayınlanmıştır. Bu iki cilt sizin elinizdeki basımda tek bir cilt halindedir. Tocqueville'in seyahati oldukça fazla dikkate alınmış ve ilgi görmüştür. Son zamanlarda, benzer bir şekilde Fransız bir felsefeci Bernard Henri Levy, tam olarak Tocqueville'in seyahatini takip etmemiştir ancak tıpkı bir tür Borat'ın Amerika'sı gibi Las Vegas'a ve evanjelik Kiliselere gidip dolaşmış ve *American Vertigo*'yu yazmıştır. Bahsetmek istediğim şey onun bir Tocqueville olmadığı, ancak yapmaya çalıştığı şeyin hayran olunası bir çaba olduğudur.

Bölüm 3. Amerika'da Demokrasi ve Kergolay'a Mektup

Amerika'da Demokrasi, açıkça söylemek gerekirse, demokrasi hakkında okuyabileceğiniz en önemli kitaptır. Oldukça ironiktir ki, Amerikan demokrasisi hakkındaki en önemli kitap demokratik toplumun alışkanlıklarına, geleneklerine ve tutumlarına düşman olmasa da tamamen yabancı olan Fransız bir aristokrat tarafından yazılmıştır. İlk yayınlandığı tarih olan 1835'ten beri, bir başyapıt olarak ilgi görmüştür. John Stuart Mill kitabı bir başyapıt olarak nitelendirmiş ve dönemimizin en önemli eserleri arasındadır demiştir. Tocqueville tıpkı bir Amerikalıymış gibi Washington, Jefferson ve Madison gibi isimlerin arasında yer almıştır. Ve bu yeterli

değilmiş gibi kitabın çevirisi Amerikan Kütüphanesi serisinin en prestijli eserleri arasında yer almıştır. Böylelikle bir Fransız tarafından Fransızca yazılmış kitap Amerikan Kütüphanesi'nin bir parçası olarak bir doğallaştırma sürecine tabi olmuştur. Tocqueville herhalde anla anlayabilirsen derdi. Bunun Fransızcada nasıl söylendiğini bilmiyorum.

Ancak Tocqueville ile ilgili bir ders kitabı imajı vardır. Buna göre, Tocqueville Amerika'ya geldiğinde tamamen boş bir levha gibidir ve Amerikan demokrasisi deneyiminin genç aristokrat üzerinde dönüştürücü bir etkisi olmuştur. Herhalde gerçeklerden bu kadar uzak başka bir iddia daha olamazdı. En iyi arkadaşı Louis de Kergolay'a yazdığı bir mektupta, ki evi, malikanesi, Tocqueville'in evinin tam karşısındadır – Tocqueville 1835'de *Demokrasi*'nin ilk cildinin yayınlanmasından önce yazdığı bir mektupta, kitabının amacını şu şekilde ifade etmiştir. Mektubundan alıntı yapacağım: “Çok düşündükten sonra böyle bir kitap yazmaya karar verdim. Kendimden, durumumdaki garipliği saklamıyorum. Durumum kimseden aktif bir şekilde sempati görmeyecektir. Bazıları derinlerde demokrasiyi sevmediğimi düşünecek ancak bazıları da onun gelişimine katkıda bulunmak istediğimi düşünecektir. Eğer kitap okunmazsa bu benim şansına olacak ki, bu meydana gelmesi olası bir durumdur. Her şeyi biliyorum ancak bu benim cevabım niteliğindedir. Yaklaşık on yıl önce şuan içinde bulunduğum durumu, düşünüyordum. Amerika'da sadece bu noktayı netleştirmek için bulundum. Hapishane sistemi bir bahane idi.”

Sanırım buradan, Kergolay'a yazdığı mektuptan iki önemli sonuç çıkarabiliriz. Birincisi Tocqueville'in kitap fikrinin iddia ettiği gibi Amerika seyahatinden beş yıl öncesinde belirmeye başladığıdır. Hapishane sistemi projesinin kendisine bir tür araç olduğunu söylemiştir. Seyahatinden on yıl önce bu şeyler üzerinde düşünmeye başladığını ifade etmiştir. Şimdi bir hesap yapalım 1835'te ilk kitabı yayınlandığı zaman 30 yaşında ise 10 yıl öncesinde kitabı oluşturacak asıl fikirler kafasında belirmiştir. Yani kitabın temelleri atılmıştır. Dolayısıyla Tocqueville o zamanlar yirmi yaşındadır. Söylemeye çalıştığım şey çoğunuzla aynı yaşta olmasıdır. Amerika'ya kafasındaki fikirleri teyit etmek için gitmiştir. Yani bugünün lisans öğrencisiyle aynı yaşıydı. Ona göre şimdiden fikirlerinizi belirleyin. Elinizi çabuk tutun, belki otuzunuza kadar ünlü bir kitap yazabilirsiniz. Ben geçtiğim için bu seçenek benim için oldukça

uzak görünüyor. Ama herhalde bizim için de biraz ümit var çünkü Hobbes da başyapıtını 63 yaşında iken vermişti.

Bununla birlikte, mektuptaki, belirtmeye çalıştığım ikinci önemli nokta, Tocqueville'in kitabını felsefeyle çok az ilgili olduklarını düşündüğü Amerikalıların yararına değil, Fransızların yararına yazmış olmasıdır. Özelde, hala monarşiyi restore etmeye çalışan kendi ülkesinin insanlarını ikna etmeye çalışmıştır. Amerika'daki demokratik sosyal devrim ise, Fransa'nın geleceğini temsil etmiştir. Locke *İkinci İnceleme*'de, "başlangıçta tüm dünya Amerika gibiydi" dediyse Tocqueville de gelecekte dünya tamamen Amerika olacaktır demiş gibidir. Tocqueville'in gördüğüne dair yani bizim bugün Amerikanlaşma ve demokratikleşme dediğimiz şeyle ilgili tavrı, korkuyla karışık şüpheciliktir. "İtiraf etmeliyim" der "Amerika'da Amerika'dan daha fazlasını gördüm. Bir demokrasi imajı veya onun eğilimleri, özelliği, önyargıları ve tutkularını aradım. Ondan neden korkmamız gerektiği ya da ondan ne ummamız gerektiğini görmeliyiz düşüncesiyle ona yakından baktım." Bu cümle Tocqueville'e özgü yazım biçimidir. Tanımlayıcı etiketlere dayanarak: "Karakteri, önyargıları ve tutkularını."

Böylelikle, Tocqueville'in cevaplamaya çalıştığı iki alt soru ya da vurgulamaya çalıştığı iki alt konu vardır demek doğrudur. Birincisi büyük oranda, *ancien régime*'in, yani Fransızca eski rejim anlamına gelen, ayrıcalık, hiyerarşi, farklılık ve eşitsizliğe dayanan aristokratik düzenin eşitliğe dayanan yeni bir demokratik toplumla yer değiştirmesidir. Söz konusu değişim nasıl olmuştur? Ve ona ne sebebiyet vermiştir, yoğun sosyal ve siyasal değişim, eskiden yeniye doğu, yani bizim bugün rejim değişikliği ya da dönüşümü dediğimiz şeyin büyük bir örneği? İkincisi – Nasıl oluşmuştur? Evet, ikincisi belki açıkça sorulan bir soru değildir ancak Tocqueville'in kitabının her bir sayfasından çıkarılabilecek bir sorudur. Ve Amerika'da demokrasinin aldığı biçim ile Fransa'da devrim sürecinde demokrasinin aldığı biçim arasındaki farklılığa yöneliktir. Tocqueville Amerikan demokrasinin neden daha yumuşak ve ılımlı olduğu sorusunu sormuştur. Bunlar, Tocqueville'in sıkça kullandığı iki terimdir. Yani bugün için Amerikan demokrasisi neden liberal demokrasi dediğimiz şey olmuştur? Ve Fransız demokrasisi devrim sırasında tehlike bir şekilde teröre ve despotizme yaklaşmıştır. Tocqueville'in cevap vermeye çalıştığı ikinci soru budur. Toplumların giderek daha demokratik daha eşitlikçi olması tarihin tanrısal bir gerçeğidir. Kesin olmayan şey demokrasinin ne tür bir demokrasi olacağıdır. Demokrasi özgürlükle mi eklemlenecektir, yoksa yeni bir tür despotizmle mi? Bu

sorunun cevabını ancak geleceğin devlet adamları verebilecektir. Bu iki sorudan, “değişim nasıl oluşmuştur?” ve “demokrasi gelecekte nasıl bir yöne evrilecektir?” sorularından yola çıkarak Tocqueville kitabını oluşturmuştur. Kitabı yazarken Tocqueville siyasal bir eğitmen gibidir. Ve Platon, Aristoteles, Machiavelli gibi diğer büyük siyasal eğiticiler arasında yerini almıştır. Sadece Amerikan gelenek ve tutumlarının kayıtçısı değil gelecekteki Avrupa devlet adamlarının da tepkisellik ve devrimcilik kayalıkları arasında ülkelerini nasıl yönlendirecekleri konusundaki eğitmenidir.

Tocqueville eğitmenlik işini nasıl başarmaya çalışmıştır? İzin verirseniz biraz da onun neyi öğretmeyi umduğu konusuna değineceğim çünkü bu kitabı kapsamlı bir elkitabı, deyim yerindeyse demokratik bir devlet adamının eğitimi hakkında, Machiavelli'nin *Hükümdar*'ından belki biraz daha geniş olan fakat nihayetinde devlet yönetimi hakkındaki bir elkitabı olarak takdir etmeli ve anlamalısınız. Öğretmeyi umduğu şey ne idi? Giriş bölümünün sonuna doğru, bu arada giriş bölümüne çok önem veriyorum çünkü kitabın çok etkileyici bir kısmıdır. – Yalnız bahsettiğim şey çevirinin giriş bölümü değil. Tocqueville'in kendi girişi demek istiyorum. Girişin sonuna doğru şu cümleyi yazmıştır. “Kitapla ilgilenecek olanlar onda bütün parçaları birbirine bağlayan bir ana fikir göreceklendir. *Idée mere* sözcüğü ana fikir demektir. Göndermede bulunduğu ana fikir ve ana düşünce nedir? Sanırım en yakın, en yaklaşık tahmin eşitlik fikri olacaktır. Kitabın ilk cümlesinde şu şekilde yazmıştır. “Amerika’da gördüğüm yeni şeylerin arasındaki hiçbir şey koşulların eşitliğinden daha göz alıcı değildi.” Peki, eşitlik durumundan kast ettiği şey nedir?

Burada “eşitlik” ile ne anlatmaya çalışmıştır? Burada bir not düşeceğim, ilk örnekte Tocqueville eşitliği toplumsal bir durum olarak, koşulların eşitliği durumu olarak ele almaktadır. Bir devlet formu olarak değil. Bu kısım, Tocqueville'in sosyolojik düşüncesini yansıtmaktadır. Yani diyebilirsiniz ki koşulların eşitliği durumu demokratik devleti önceler. Koşulların eşitliğinin demokratik devletin ortaya çıkmasının nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Koşul eşitliğinin tohumları demokratik devletler Avrupa’da ve Amerika’da oluşmadan, ortaya çıkmadan çok daha önce atılmıştır. Demokratik devletler- en azından Amerika ve Fransa’da, demokratik devletler Amerikan ve Fransız Devrimi kadar eskidir. Ancak koşulların eşitliği modern dönemin şafağından önce başlamış kökü derinlere inen tarihsel süreçler tarafından hazırlanmıştır. Bu durumda, koşulların eşitliği bir devlet biçimine değil, toplumsal bir gerçekliğe

referansta bulunmaktadır ve bu demokratik yönetimden çok zaman önce ortaya çıkmıştır. Tekrardan kitabının giriş kısmında, Tocqueville eşitliğin orta çağlara kadar dayanan kısa bir tarihini verir, 700 yıllık bir tarih. O, Hobbes ve Rousseau'nun aksine eşitliği temellendirmek için bir doğa durumu metaforu kullanmaz.

Aslında, Hobbes ve Rousseau'nun insanların doğal olarak özgür ve eşit olduğu ve zamanla sosyal hiyerarşiler nedeniyle eşitsizliklerin olduğu yönündeki yaklaşımlarının Tocqueville, tam olarak karşısında yer almıştır. Tocqueville'e göre tarihsel süreç, doğru ifade etmek gerekirse, eşitsizlikten daha fazla koşulların eşitliğine doğru evrilmektedir. Kısacası tarihsel süreç, en azından Tocqueville'in ortaya koyduğu şekliyle, toplumsal koşulların eşitlenmesi sürecidir. Onun eşitlik anlayışı tarihsel bir güç gibidir, yani tarih boyunca kendisini ortaya koyan bir şey. Tocqueville sıklıkla eşitlik diğer sosyal gerçeklikler arasındaki herhangi bir gerçeklik olmayıp diğer her şeyin kendisinden türediği bir gerçeklikmişçesine yazar.

“Amerika'yı çalıştıkça” diyor Tocqueville, “koşulların eşitliğinde her gerçeklik parçasının kendisinden türediği yaratıcı gerçekliği gördüm.” Bu açıklamayı girişin ikinci paragrafında yapar. “Her gerçeklik parçasının kendisinden türediği yaratıcı gerçeklik.”

Tocqueville burada eşitliğin zaman içerisinde kendisini gerçekleştirmeye çalışan yazgısal tarihsel bir güç olduğunu savunmuştur. Giriş bölümünde birçok kez kader sözcüğünü kullanmıştır. Ancak bu sözcüğü tanrıya referansla değil, evrensel bir tarihsel sürece referansla kullanmıştır ki, bu süreç kişilerin, sosyal ve siyasal aktörlerin amaçlarının aksine de gelişebilecek olan bir süreçtir. Koşullarda eşitliğin büyük ölçüde yayılmasının, Tocqueville'e göre iki özelliği, iki yazgısal özelliği vardır. Eşitlik durumu evrenseldir ve bireysel kontrolün ötesinde bir şeydir. Machiavelli *talihi* kontrol altına alabileceğimizi düşünürken yani, kaderin ve şansın en azından yarı yarıya kontrol edebileceğimizi düşünürken, Tocqueville eşitlik sürecinin tamamen insan kontrolünün dışında olduğunu düşünmüştür. Onu direnilemez gösteren şey, eşitliğin tam olarak kendi gücüdür. Tocqueville koşulların eşitliğinin sürekli gelişiminin nasıl sadece modern çağın değil, Avrupa tarihinin yüzyıllarca merkezi dinamiği olduğunu gösterir. Şunu iddia etmek mümkündür ki, eserini içerisinde demokrasi, eşitlik, sosyal koşulların tedrici eşitlenmesi gibi motifleri barındıran çok geniş ölçekli bir tarih felsefesi bakış açısıyla yazmıştır.

Tocqueville'in 1830'larda Amerika'ya yönelmesinin nedeni, bu süreci anlamaktır. "Tek ülke" der Tocqueville "Dünyada toplumsal devrimin doğal sınırlarına ulaştığı tek ülke Amerika'dır." Toplumsal devrimin yani aristokratik düzenden demokratik dönüşümle demokratik çağa giren ve doğal sınırlarına ulaşan, tek ülke, elbette Amerika'dır. Ben, kitabının adını Amerikan Demokrasisi değil de *Amerika'da Demokrasi* koymasının nedeninin bununla alakalı olduğunu düşünüyorum. Bu başlık seçimi üzerine şöyle biraz düşünelim. Onun görüşü demokrasinin bir Amerikan olgusu olduğu değildir, hiç alakası yok. Amerika'da demokrasi betimlenirken onun düşüncesi işte demokratik devrimin Amerika'da aldığı şekil budur biçimindedir. Başka yerde hangi formu alacağı veya alabileceği asla önceden belirlenmiş değildir. Demokrasi, oturmuş ya da sabit bir durum değildir. Demokrasi daha çok bir süreçtir, tıpkı bugün bizim de demokratikleşme, demokratikleşme süreci olarak bahsettiğimizde olduğu gibi yerleşmiş, tamamlanmış, sabit bir rejim türünden çok bir süreçtir. Rousseau'nun *İkinci Söylev*'de bahsettiği mükemmelleştirilebilirlik, *perfectibilité* kavramı gibi sonsuz bir esneklik ve değişime açıklık.

Tocqueville'in demokrasiye yaklaşımı onu tamamlanmış bir sosyal ve politik bir düzen olarak ele almaktan çok bir süreç olarak ele almaktan ibarettir. Amerika'ya bakışı da bu çerçevededir: "Doğal sınırlarına ulaşmış bir yeri inceledim. Ancak bu, demokrasinin başka bir yerde alacağı şeklin Amerika'dakiyle aynı olacağını söylemek değildir" demiştir. Demokrasi, sonsuz derecede esnek ve olasılıklara açık olan bir rejim gibi görünmektedir ve bence bu, demokratik yönetimin doğası hakkında oldukça derin ve zekice bir tespittir. Demokratikleşme sürecinin nerede biteceği, Tocqueville'in zamanında olduğu gibi bugün bizim için de bilinemezdir. Bu, devlet yönetimi sanatı ve siyasal düşüncüyü ilgilendiren bir sorundur. Geleceğin demokrasileri liberal ve özgürlükçü mü olacaktır, yoksa katı ve sevimsiz mi olacaktır? Bu soru bugün demokratik geçiş sürecindeki dünyanın birçok yerinde canlı bir şekilde sorulan ve tartışılan bir sorudur. Bu demokrasilerin gelecekte ne şekilde olacağı, sorusu ucu açık bir sorudur. Başka bir ifadeyle bu soru, o gün Tocqueville için ne kadar önemli ise bugün bizim için de o kadar önemlidir.

Ancak Tocqueville'in emin olduğu bir şey, Amerika'nın kaderinin Avrupa'nın ve belki de dünyanın geri kalanının kaderi olacaktır. "Bana öyle geliyor ki, er ya da geç biz de Amerikalılar gibi neredeyse tam bir koşulların eşitliği durumuna varacağız." demiştir. Girişte, Fransız okuruna seslenirken, sınıfının ve aile çevresinin

üyelerine çok şaşırtıcı gelecek olan bu er ya da geç, tam eşitlik durumuna varacağız ifadesini kullanmıştır. Sanki okuyucuya, “tasvir ettiğim şeyi beğendiniz mi?” sorusunu sorar gibidir. “Demokrasinin başka bir yerde nasıl bir biçim alacağı koşullara ve devlet adamlığına bağlıdır” mesajını vermiştir. Yinelerseniz, onunkisi geleceğin devlet adamlarını eğitme teşebbüsüdür.

Bölüm 4. Amerikan Demokrasinin Özellikleri: Yerel Hükümetin Önemi

Amerikan demokrasinin özellikleri ile ilgili birkaç şeyden bahsetmeme izin verin, muhtemelen bugün bitiremeyeceğim. Ancak Çarşamba günü, devam edebiliriz. Tocqueville’in algıladığı Amerikan demokrasinin tarzından bahsedeceğim. Çünkü biliyorsunuz ki ona göre, tekrar etmek gerekirse, demokrasinin tek bir biçimi yoktu, demokrasi esnek ve değişime açık bir durum idi. *Demokrasinin* özellikle ilk cildinden çıkarabildiğimiz, Amerika’ya özgü Amerikan demokrasinin kendine özgü karakterleri ılımlılık, anlayışlılık ya da bugün için liberal demokrasi dediğimiz şeydir. Şu anda değinmek istediğim şey Amerikan demokrasinin özellikleri olarak yerel hükümet, sivil toplum ve Tocqueville’in dinin ruhu dediği şeydir. Dönüşümlü olarak bu üç şeyden bahsetmek istiyorum. Muhtemelen bugün bir tanesinden bahsedebileceğim, yerel hükümet; Tocqueville’in kitabının kendisini ünlendiren bölümlerinden biridir.

Tocqueville’in Amerikan demokrasisine atfettiği en temel ve en önemli özelliklerden birisi, yerel hükümet, yerel kurumlar, yerelciliğin önemi, yerel demokrasiler ve bu şekilde çoğaltabileceğimiz özelliklerdir. Tocqueville’e göre demokrasinin beşiği, komüne ya da bizim kullandığımız çeviride kasaba olarak çevrilen şeye dayanır, kasaba demokrasisi. “Kasabalardır” şeklinde yazmıştır Tocqueville “özgür insanların gücünün yaşadığı yer kasabalardır. Bir ilkokul bilim için neyi ifade ediyorsa kasaba kurumları da özgürlük için onu ifade etmektedir. Bu kurumlar insanların ulaşabilecekleri yerdedir” demiştir. Bu size bir şey hatırlatıyor mu? Bir açıdan etmeli. Tocqueville’in insanların erişim mesafesinde olan New England kasabasını tasviri Rousseau’nun genel irade ve *Toplum Sözleşmesi*’nin Tocqueville üzerindeki etkisini açıkça gösterir. Doğru değil mi? Özgürlüğün temelinde ortak çıkarları adına örgütlenen, kanun koyan halk vardı. Tocqueville Amerikan yerel demokrasisini bu açıdan Rousseau’nun etkisi altında incelemiştir. Yakın arkadaşı Kergolay’a yazdığı bir mektupta Rousseau’nun kendisini etkileyen üç yazardan biri olduğunu kabul

etmiştir. Bu arada, Rousseau'yu her gün okurken aynı zamanda okuduğu diğer iki yazar ise Montesquieu ve Pascal'dı. Ancak demokrasiyi ve özellikle bu kasaba tecrübesini anlamasında ona yardımcı olan figür diğer ikisinden daha çok Rousseau idi.

Ancak birçok açıdan Rousseau--- pardon, Tocqueville, kasaba demokrasisi konusunda Rousseau ve Aristoteles'i birleştirmiştir. Aynı pasajda kasabanın doğada insanların bir araya geldiği her yerde kendiliğinden oluşan tek birlik olduğunu ifade eder. Doğa sözcüğü ise, yani doğada oluşan bir birlik ya da örgüt anlamında kullanılması size Tocqueville'in söylediği şeyde Aristoteles'i çağrıştırmalıdır. Kasabanın doğanın bir ürünü olduğu ifade edilmektedir. İnsan çabası bir ölçüde elenmiştir. Kasaba doğal bir oluşumdur. Ancak varlığı garanti altında değildir. Yani kırılabilir ve belirsizdir. Sürekli istilalarla tehdit edilir, bu dış bir güç olmak zorunda değildir, devlet ya da federal devlet olmak üzere daha büyük devlet biçimleri kasabanın varlığını tehdit edebilir. Bu noktada kasaba federal ve ulusal otorite tarafından sürekli bir tehdit altındadır. İnsanlar ne kadar aydın olursa kasabanın ruhunu da ellerinde tutmaları o kadar zor olur. Tocqueville'in bu ifadesi doğrudan Rousseau etkisidir. Bunun üzerinde düşünmenizi istiyorum. Ne kadar aydın olurlarsa. Kasaba, bir tür belirli alışkanlıklar ruhuna dayanır. Aydınlanmış fikirlere değil. Yerel özgürlük ruhu, kırsal ve hatta Rousseau'nun hayran olacağı şekilde ilkel diyebileceğimiz şekilde devam eder. Bu nedenle, kasaba ruhu artık Avrupa'da yaşamamaktadır. Çünkü siyasal merkezleşme ve aydınlanma süreci yerel hükümet anlayışını çoktan yıkmıştır. Konuşmama burada yine bu not üzerine bir son vereceğim ve Çarşamba günü size kısa bir film seyrettireceğim ya da filmin kısa bir parçasını – çok çok kısa, sadece demokraside sivil toplum temasını örneklendirebilmek amacıyla. Ve sonra din ve diğer bir kaç konudan bahsedeceğim. Peki, yine beklerim. Hepinizi burada görebilmek çok güzel.